

Стефан Дечев*
https://orcid.org/0000-0002-5984-6436
Нови бугарски универзитет
Софија, Бугарска

<https://doi.org/10.18485/sres.2024.3.2.2>
UDK 323.1(497.7:497.2)"2017/2024"
Прейходно саопшћење
Примљен: 10.12.2024.
Прихваћен: 25.12.2024.

БУГАРСКО-МАКЕДОНСКИ ОДНОСИ И ИСТОРИЈСКИ СПОР (2017–2024)**

1. Историја једне „географске области” у парантези

Мој пријатељ из македонског града Ресена Васко Цветковски скренуо је у децембру 2020. године пажњу на потпуно различите побуде две земље за склапање Споразума из 2017. Тадашња Република Македонија (раније позната као Бивша Југословенска Република Македонија) желела је да приступи НАТО-у и започне преговоре за будуће чланство у Европској унији. Бугарска је, с друге стране, желела да македонском друштву открије „историјску истину” о својој бугарској прошлости и „заједничкој историји” са Бугарском и Бугарима.

Међутим, у још непотписаном Нацрту споразума од 1. августа 2017. бугарски историчар и дипломата Наум Кајчев преформулисао је наведени текст о „заједничкој историји две земље и њихових народа” у „јединствену историју”, што је очигледно захтевало од македонских историчара да једноставно препишу бугарске наводе, почев од насељавања Словена на Балкан, па до 1944. Касније су друге изјаве, као и Оквирна позиција бугарске Владе из октобра 2019. те Декларација бугарског парламента, само то потврдиле. Сам Н. Каичев је ушао у Заједничку историјску комисију и постао заменик копредседника са бугарске стране. Очигледно је да се македонска страна није сложила са оваквим тумачењем и да је тихо заменила „јединствену” (*common*) историју „заједничком” (*shared*).

Рад Заједничке комисије још није ни почео, а њен копредседавајући са бугарске стране Ангел Димитров саопштио је да се револуционар Гоце Делчев

---

* stdetchev@yahoo.com

** Овај рад је написан као део пројекта „Мој херој, твој непријатељ: Историјски наративи у изградњи националног идентитета у региону Централне и Југоисточне Европе”, који је подржао Вишеградски фонд путем гранта Вишеград+ бр. 22330095.

(1872–1903) борио за слободу „географског региона Македоније”. Његова изјава била би увредљива за самог Делчева и његове колеге из Унутрашње македонске револуционарне организације с краја 19. и почетка 20. века (није случајно што се често назива „отаџбина”, док се сам назив „Македонија” брзо сакрализује). Да не говоримо да је реч о земљи коју је још 1992. године Бугарска признала под именом „Република Македонија”.

2. Кости Гоце Делчева изгубљене у преводу

Ако то није био део смишљене стратегије, онда је грешака сигурно направљена и на македонској страни. Након продуктивне седнице Заједничке историјске комисије у фебруару 2019. уследиле су још две – у јуну и септембру 2019 – које су само интензивирале сукоб између Софије и Скопља. Бугарска страна је фебруарски приступ тумачила (можда не без основа) као разумевање у проналажењу формулација за средњовековне личности, као што су Ђирило и Методије, Климент Охридски, Наум Охридски и Самуило. Бугарска министарка спољних послова Екатерина Захаријева означила је у бугарским медијима ово тумачење као признање, први пут из Скопља, постојања средњовековне бугарске државе. Такође, виђено је и као део паметне тактике македонске стране, пошто се очекивало да бугарски парламент ратификује улазак Републике Северне Македоније у НАТО за само две недеље, што је и учинио. Штавише, македонска страна је промену назива празника Светог Ђирила и Методија у Бугарској видела као разлог за извесно повлачење из ових споразума. Наиме, после много година празник је 9. децембар 2020. године преименован из „Дан бугарске просвете и културе и славенске писмености” у „Дан Свете браће Ђирила и Методија, бугарског писма, просвете и културе и словенске књижевности”. На састанку у Скопљу у јуну 2019. Македонија је предложила да обе државе обележе пресељење посмртних остатака Гоце Делчева из Софије у Скопље, које се догодило октобра 1946. За бугарску страну, то је била једнострана одлука Бугарске комунистичке партије (БКП) и њеног лидера Георги Димитрова, који је и сам оличење ликвидације вишепартијског система и демократије у земљи 1946–1947, након оштрог и бруталног обрачуна чак и са својим бившим савезницима из Отаџбинског фронта и антифашистима. Уз то, македонски предлог узнемирава бугарску страну због присећања на насилну македонизацију са југословенским призивом у Пиринској Македонији у периоду 1946–1948. Састанак одржан 12. и 13. септембра 2019, који је протекао у бесплодним разговорима, био је и непосредан повод за бугарску Оквирну позицију, која се појавила отприлике након месец дана, што је превазишло Споразум о пријатељству и добросуседским односима из 2017. године.

3. Неспречена Оквирна позиција

Када је реч о Оквирној позицији, може се рећи да ту долазимо до друге македонске грешке или пропуста. Време од 13. септембра 2019. (састанак Заједничке историјске комисије у Софији) до састанка политичких партија у Савету бугарског председника за националну безбедност 30. септембра, а затим до гласања о Оквирној позицији бугарске Владе 9. октобра и Декларације бугарског Собрања у прилог томе од 10. октобра, македонска дипломатија није смела да „преспавати”. Чини се да је Скопље неким гестовима требало да спречи настанак поменутог документа. Такви гестови су тешко били могући и тешко да би били понижавајући у поређењу са 20 месеци дугим бугарским ветом 2020–2022. Уместо тога, овде се негде уобличио македонски став, који је свакако трајао до краја 2021. На први поглед деловао је као постојан и утемељен. Копенхашки критеријуми за чланство у ЕУ из 1993. захтевају постојање демократских институција, владавине права, поштовања људских права, права мањина, функционалне тржишне економије и друго. Тамо се ништа не каже ни о каквој историји и нарацији о прошлости. Према вредностима ЕУ, подржава се културна разноликост. Стога је некако логично рећи да „ми Македонци имамо право да кажемо ко смо и којим језиком говоримо”. Политичари не треба да се мешају у рад Заједничке историјске комисије, већ да је пуне да ради у миру. Историчари са обе стране тврдили су да су друге сличне комисије радиле деценијама и да ова комисија није имала мандат да одлучује о историјским личностима попут Гоце Делчева или да дефинише историјске идентитете. Коначно, било је изјава и о томе како је Гоце Делчев македонски државотворни мит и да је истина о њему изнад чињеница. Ово је учинило да бугарски услов да Комисија донесе одлуку о Делчеву до октобра 2020. постане тешко применљив.

4. Копенхашки критеријуми или право вета?

У ствари, овако конструисано и на први поглед убедљиво, македонско образложење за билатералне преговоре било би драгоцено да Бугарска и даље није задржала право вета, које је по правилима ЕУ легитимно. Ипак, македонски политичари су сигурно веровали да спољни притисак може да натера Бугарску на компромис. Међутим, показало се да то уопште није тако. Једног дана, не само да је Софија ставила вето (који је назван „неодобравање и блокирање преговарачког оквира Републике Северне Македоније”), већ је он потрајао око 20 месеци. Поред тога што је вето једном био стављен, био је и продужен два пута – у јуну и децембру 2021. То је довело до тога да са власти падне Зоран Заев, премијер Републике Северне Македоније, што је

Бугарска, чини се, дуго ишчекивала. Штавише, у члану 7 Преспанског уговора и даље се говори о „историји”, „цивилизацији”, „култури” и „наслеђу”.

Део ове македонске стратегије био је и наставак бесплодног рада Историјске комисије, чије је деловање престало због ванредних парламентарних избора 2020. Предвидевши да постоји опасност од новог „грчког сценарија”, први македонски министар спољних послова Денко Малески дао је у интервјуу бугарском новинару Георгију Коритарову изјаве прихватљиве за бугарску страну, које би могле поново да отворе процесе придруживања. Уследило је одвајање председника Стеве Пендаровског од министра Малеског, који је после извесног времена изгубио и функцију председничког саветника.

5. Вето без историје

Бугарски министар одбране и лидер партије ВМРО – Бугарски национални покрет Красимир Каракачанов запретио је 9. септембра 2020. године ветоу уколико не буде било напретка у раду Заједничке историјске комисије. Упркос овој чињеници, Скопље је задржало своју тактику. Премијер Зоран Заев је чак рекао да је Комисија донела одлуку о „три ере” и да „цела Европа има заједничку историју”, док је министар европских послова Никола Димитров опет поновио да се о језику и идентитету не може преговарати. У овом тренутку, Каракачанов је почео са увредљивим примедбама. Македонску заставу је назвао „ротационим вентилатором”. Понудио је да пошаље војни инжењеријски батаљон (не треба заборавити да је он тада говорио као министар одбране) да уништава неке споменике из времена антиквизације (изградње споменика историјским личностима из античке Македоније у Скопљу и другим македонским градовима). Изјавио је да је македонско писмо дело „учених-неучених” незналица. Екатарина Захаријева је, у својству министра иностраних послова, иронично говорила о целом процесу „измишљања” македонског писма. Ови необични ставови Оквирне позиције са својим супротним схватањем о само једној бугарској историји до 1944. године и неозбиљним односом према македонском језику додатно су погоршали ситуацију и учинили да македонска политика и јавност буду опрезни на изјаве попут оних Денка Малеског.

Тада је бугарска страна одлучила да примени вето и да путем медија припреми јавност за то. Од тог тренутка, са једним прекидом од 3–4 дана почетком 2022. године, на целој бугарској телевизији у три јутарња блока појавиле су се само присталице вета. Чланови Заједничке историјске комисије Ангел Димитров, Наум Кајчев, Иван Илчев и Кирил Топалов само су се смењивали и прелазили са различитих ТВ станица као да су претплаћени говорници о тој теми. У то време бугарски историчари говорили су потпуно

као политичари. Бугарско министарство спољних послова подстакло је телевизије да пренесу раније обликовану поруку, а једна од њих је чак искривила значење отвореног писма бугарских и македонских интелектуалаца, представљајући га као писмо подршке предстојећем вету. Коначно, и сам вето, који је био изазван недостатком одговора на питање о Гоце Делчеву, најављен је из сасвим других разлога. Или их је бар тако јавно истакла Екатарина Захаријева у Савету за опште послове 17. новембра 2020. Тамо је рекла да Бугарска није прихватила преговарачки оквир Републике Северне Македоније. Она је у име своје земље захтевала следеће: да се у преговарачком оквиру користи фраза „званични језик Северне Македоније”; да постоји мапа пута за спровођење Споразума из 2017. године; да македонска страна да изјаву да назив земље не значи територијалне претензије према Бугарској и претензије према мањинама. Током наредних недеља овим захтевима придодати су нови, који опет нису били везани за расправу о историјским питањима из претходне године. Наглашено је да постоје различите препреке за бугарско пословање у Републици Северној Македонији, да нема напретка у испуњавању пројекта Коридора бр. 8 и да у македонским медијима постоји стални говор мржње према Бугарима и тако даље. Негде се овде појавила и изјава да Бугарска има преко 100.000 сународника у Републици Македонији, које не може да напусти.

Иако Бугарска није изнела историјске аргументе, македонски премијер Зоран Заев знао је да је „пас ту закопан”. Он је категорички говорио о некаквој мапи пута, о „заједничкој историји”, чак је ишао толико далеко да је говорио да је Бугарска „администрирала” Македонију током Другог светског рата као Хитлеров савезник, као и о изјави „Југославија нас је поделила”. Заев је чак поменуо и присуство Бугара у Македонији и њихова права, будући да у његовим честиткама посвећеним Илиндену претходних година, као и у другим званичним говорима приликом набрајања народа у земљи Бугари нису постојали. Слично изјавама Денка Малеског, и у овом случају, док је у позадини било хушкања и непријатељства у македонском друштву (три историчара из македонског дела Заједничке комисије – који су ту били у наредним месецима и годинама – критиковали су Заева те вечери),¹ такви гестови и даље нису били довољни за Софију

Крајем 2020 – када је комесар за проширење Европске уније Оливер Вархељи поставио услове у вези са историјским споровима између Софије и Скопља у оквиру формулације против „фалсификовања историје” (нешто што би данас могло звучати као „рани француски предлог”) – Чешка и Словачка саопшtile су да је наметање услова везаних за историјске спорове штетно за процес проширења Европске уније. „Предложени текст – гласио је њихов

---

¹ Један од њих био је Александар Литовиски, који се поново вратио у септембру 2024. као резултат промена које је извела Влада Христијана Мицкоског.

став – садржи елементе, укључујући у то и идеју фалсификовања историје, за коју верујемо да би била штетна за процес проширења и могла би довести до даљих компликација”. „Нећемо дозволити да Унија – наставили су – буде арбитар наше заједничке историје, начина на који се идентификујемо или језика који користимо. Ова питања припадају погођеним странама, а ми смо ту да их подржимо искуством својих сопствених процеса опоравка.” Бугарско министарство спољних послова дало је саопштење за јавност. Речено је да су закључке Савета ЕУ „неочекивано” блокирале „две земље чланице”, које су их раније подржале. Како се наводи у саопштењу, на инсистирање Бугарске у закључцима је додата „реченица о значају уговора Републике Северне Македоније са Бугарском и Грчком и да ће се њиховом применом стати на крај свим тврдњама заснованим на погрешном тумачењу историје”. Као што ћемо видети, инсистирање Оливера Вархелија на историјском спору обе земље наћи ће се за годину и по дана у такозваном „Француском предлогу” заснованом на протоколима и Споразуму са Бугарском из 2017.

6. Уплив историје у Копенхашке критеријуме

Бугарска је наредне месеце посветила проналажењу начина да се Оквирна позиција некако „провуче” кроз критеријуме из Копенхагена. Тако је настао пакет „5 плус 1”. Он говори о томе како наш југозападни сусед мора да обезбеди то да његово дуго и кратко име не представља територијалну претензију према Бугарској; да Скопље одустане од захтева за признање македонске мањине у Бугарској; да резултате рада Историјске комисије примени у пракси (уџбеници, музеји и др.); да рехабилитује жртве Титовог комунистичког режима после Другог светског рата и отвори архиве из овог периода; да прекине говор мржње против Бугарске и Бугара у македонским медијима. Њима је један од саветника бугарског председника Румена Радева додао и укључивање Бугара у македонски устав. Захтев није био део ниједног документа (билатерални Споразум из 2017. године, Оквирни став, Декларација бугарског парламента), нити је био део било каквог консензуса бугарских политичких партија или јавног мњења. Уместо тога, постао је „главни”, „водећи” и „кључни”. Слична упутства дата су и свим медијима у земљи. На конференцији посвећеној Гоце Делчеву у НДК-у (Националној палати културе – Конгресни центар Софија) одржаној 4. маја ове године, Радев је чак цео пакет назвао новим именом – „1 плус 5”. Међутим, овде су први пут напуштени језик и сугестије Оквирне позиције, који су превазилазили Споразум из 2017. године, који је пак говорио о само једној бугарској историји до 1944. Ипак, доста тога је садржано у предлогу Европске уније, који је постао познат као „француски” и који је помогао да бугарски парламент укине вето.

У предлогу су била и документа позната као Протоколи, који се односе на рад Заједничке историјске комисије. Занимљиво је да је предлог одобрило свих 27 држава чланица Европске уније, па чак и Чешка и Словачка, које су крајем 2020. имале примедбе на наметање услова везаних за историјске спорове. Због оваквог развоја догађаја пре две године, македонско јавно мњење је европски оквир познат као „француски предлог” доживело као „бугарски диктат”. Међутим, Преспански споразум и споразум са Бугарском оправдани су аргументом да су добросуседски односи део критеријума из Копенхагена.

7. А куда сада?

У месецима који су претходили „француском предлогу”, у бугарским медијима ширила се хистерија. Премијера су стално оптуживали за „националну издају”. Бугарски историчари из Комисије почели су не само да говоре као политичари, већ и да расправљају са премијером Кирилом Петковим, па чак и да да „подупиру” покушаје рушења Владе. Непрестано су стизале жалбе на „говор мржње” југозападнoг суседа Бугарске. Један од чланова бугарске мешовите комисије Иван Илчев објаснио је тада бугарској јавности да „немамо шаргарепу за магарца”. „Магарац” је наравно земља са којом преговарамо и са којом смо потписали Споразум о пријатељству. У то време бугарски јавни простор и медијско окружење били су препуни израза као што су: „манекенка”; „Северномакедонци”; „северномакедонски језик”; „Македонија је Бугарска”; „Кад се Македонац окупа, постаје чисти Бугарин”; „Македонија је дело Коминтерне”; „Македонски је бугарски језик на српској писаћој машини”; „Тито је измислио”; „Македонска историја почиње 1944. године” и друго.

Нови предлог Европске уније током француског председавања могао би да послужи као основа за нови почетак. Да ли ће чек бити пун или празан (скрупулозно мишљење бугарског председника Румена Радева), зависиће од заједничких напора. Међутим, једно је јасно. Билатерални процес је неизбежан у наредним годинама. То ће бити повезано са потпуном редефинисањем македонског идентитета, као и бугарских идеја о историји и односима са југозападним суседом. Последња дешавања у Републици Северној Македонији и нова Влада са својом платформом представљају приличну препреку овом заједничком процесу.

8. Последњи развој догађаја

Као што сам раније поменуо, македонска јавност је „француски предлог” доживела као још један диктат из Европе. Израстајући из ових осећања,

опозициона ВМРО – ДПМНЕ спровела је популистичку кампању усмерену на ревизију Преспанског споразума са Грчком, споразума са Бугарском, као и на поновно преговарање о преговарачком оквиру са Европском унијом. То им је донело убедљиву победу на последњим парламентарним изборима.

Нова Влада под Христијаном Мицкоским усвојила је политику блиских односа према Београду и Будимпешти, а све више заоштрава тон према Бугарској. Заменик македонског премијера и министар саобраћаја Александар Николоски, међу разним увредама, негирао је и постојање било какве „заједничке историје” између две земље, како је наведено у Споразуму о пријатељству од 1. августа 2017. Повод за изјаву било је то што македонска застава није била постављена у Председништву током приватне посете македонске председнице Гордане Сиљановске-Давкове Софији ради представе „Набуко” Националне опере и балета из Скопља.

Македонски премијер је крајем августа 2024. најавио промене македонских чланова Историјске комисије, наводећи као разлог то што нису успели да заштите „националне интересе”. За неколико дана смењено је чак шест од седам припадника македонске стране. Међу новим члановима нашла су се имена двојице претходних – Ванчо Георгијев и Александар Литовски. Они су учествовали у раду Комисије током првих година њеног деловања. Први од њих именован је за новог македонског копредседавајућег овог тела.

Смењени чланови Комисије, међу којима су бивши копредседник Драги Георгиев и његов колега Петар Тодоров, који су били главни у македонском саставу, одговорили су на премијерове оптужбе отвореним писмом медијима. Његову изјаву о свом раду описали су као неосновану и увредљиву. Они су критиковали и изјаву министра спољних послова Тимча Муцунског, који је Комисију прогласио политичким телом, чија је сврха заштита стратешких спољнополитичких интереса државе.

Премијер је одмах одговорио на изјаву. Навео је да ће спровести ревизију да би се видело „како је потрошен новац и колика су била примања оних који су продали македонске интересе”. Стога је одлагање рада Комисије само још један доказ њене очигледне пристрасности према новим властодршцима у Скопљу.

Главни град Македоније је 18. септембра најавио одлагање састанка Заједничке мултидисциплинарне стручне комисије за историјска и образовна питања између Републике Бугарске и Републике Северне Македоније, заказаног за 19. и 20. септембар у Скопљу, „због промене састава”. Међутим, у актуелним дебатама у Бугарској и Северној Македонији евидентно је да је низ ствари које се односе на досадашњи рад Комисије и њене односе са властима и друштвима у обе земље промакао бројним посматрачима и широј јавности.

9. Ко је први видео Комисију као тело које се бори за „националне интересе“?

Македонски премијер и министар спољних послова нису били први политичари који су сматрали да су историчари у Комисији првенствено задужени за заштиту „националних интереса”. Још 2018. године прву такву изјаву дала је бугарска министарка спољних послова Екатерина Захаријева. Када је Бугарска објавила чланове будуће Заједничке историјске комисије, она је изјавила да су изабрани појединци „дуги низ година” бранили „бугарске националне интересе”. Не искључујем могућност да је то било и њено лично тумачење чињенице да је Комисија састављена претежно од дипломата, а циљ дипломате је, наравно, да штити „националне интересе”, барем онако како их је дефинисала влада (у овом случају администрације Борисов–Каракачанов) која га је задужила за одговарајући задатак. Сумњам да је то био њен лични пропуст, јер је и после најплоднијег састанка Комисије у фебруару 2019. године, када су потврђене формулације за заједничке прославе Ђирила и Методија, Климента Охридског, Наума Охридског и Цара Самуила, Екатерина Захаријева поново изашла са смешном и бесмисленом поруком медијима у Бугарској, рекавши: „Први пут у 80 година историчари из Северне Македоније кажу да постоји средњовековна бугарска држава”.

10. Да ли су ово прве промене у македонском саставу и шта су нам до сада рекле?

Иако изјаве македонског премијера и министра спољних послова нису прве у којима политичари и државници мешају стручни, научни и академски рад Комисије са „заштитом националних интереса”, измена већине чланова македонског дела Комисије није прва измена састава од почетка њеног рада.

У октобру 2020. перспективни млади историчар који се бави средњим веком Дарко Стојанов напустио је македонски део Комисије и заменио га је политиколог Огнен Вангелов. То је био сигуран знак да је након Оквирне позиције бугарске Владе, Декларације бугарског парламента из октобра 2019, а посебно Меморандума са образложењем из септембра 2020, македонски део Комисије заострио тон, упркос већ надолазећем вету. Одлазак Дарка Стојанова није био логичан, посебно када се расправљало о темама везаним за средњовековну историју. Његове обавезе у иностранству такође нису звучале као довољно убедљив разлог. И остали чланови македонског дела Комисије путују из иностранства, али им то не представља проблем. Објашњење би пре требало тражити у жељи да се што више одбрани „македонско средњовековље” у спору са Бугарском и отворе врата за неозбиљно

тумачење историјских чињеница. То је било видљиво из ставова које је до тада заступао Огнен Вангелов. Није случајно што његово позивање у македонским медијима на моје праведне критике слабости бугарске историјске науке уопште није било комбиновано са било каквим покушајем критичког погледа на македонску прошлост. И то је карактеристика која опстаје и која се добро може пратити и у делу бугарског историчара Румена Даскалова. Наравно, актуелни властодршци у Скопљу су читавим својим опозиционим деловањем, заједно са бугарским националистима и појединим представницима историјског еснафа у Скопљу, у великој мери спречавали македонски део Комисије, а посебно стручњаке као што су Драги Георгиев, Петар Тодоров и Дарко Стојанов, да открију свој потенцијал.

Друга македонска промена била је, ако се не варам почетком 2021, та што Александру Литовском није обновљен уговор. Трећа македонска промена повезана је са оставком Ванча Георгијева 22. октобра 2021. (одмах између два круга тадашњих локалних избора у држави), до које је, по његовим речима, дошло зато што је македонско Министарство спољних послова вршило политички притисак на рад Комисије. Последња двојица су од самог почетка сматрана најпроблематичнијим члановима македонског дела Комисије, а то је то био предуслов за бољу сарадњу.

11. А шта су показале промене у бугарском саставу?

У бугарском делу Комисије, међутим, све промене до којих је дошло током година водиле су у тачно дефинисаном правцу ка учвршћивању сопствених позиција. Константин Голев је 25. новембра 2020. године, тачно усред вета, изнео материјал који је био усмерен против „либералних хуманистичких наука” и „либералних научника” у Бугарској. Аутор је у свом тексту напао оне које је окарактерисао као жртве „Стокхолмског синдрома” и оне за које је веровао да нису схватили да наука мора, пре свега, да буде национална наука. То су били Александар Киосев, Александар Везенков, Данијел Смилов, Ивајло Дичев, Чавдар Маринов, Димитар Бечев, Димитар Атанасов, ја, као и сви они који су се усудили да потпишу разна документа, која одступају од званичне историографије у Бугарској. Овај патриотски жар и похвала званичном и мејнстрим историјском знању нису могли да не буду награђени тамо где треба. Бугарски део Историјске комисије измислио је позицију „техничког секретара” и на њу је у пролеће 2023. године кооптиран Голев да се сада, сликовито речено, „загрева на линији”. Вест није објављена у медијима.

У септембру 2023. Момчила Методијева је заменио Георги Георгиев. Слично као са увођењем позиције техничког секретара, ни о овој промени није било речи у медијима. Међутим, промена је била значајна. Комисију је

напуштао члан који је много допринео дебатама око Самуилове државе и расправи о Охридској архиепископији у то време и који је познат по својој експертизи у области историје цркве. Гласине у којима се као разлог наводе административне обавезе на Новом бугарском универзитету нису звучале убедљиво, јер међу осталим члановима Комисије има најмање два директора. Ново именовање је видно демонстрирало кретање Комисије од дипломата и „просвећених националиста”, који бране „националне интересе”, ка научницима типа „Македонског научног института” у Софији. С тим у вези, то је посебно открила и конференција посвећена годишњици Гоце Делчева пре неколико месеци у Националној палати културе. Тамо он није представљен само као Бугарин, већ и као велики заговорник бугарске идеје. Да бих овде нагласио да је то дефинитивно био негативан тренд, подсетићу да је 2019. године на македонском „Каналу 5” и Красимир Каракачанов чак о Делчеву изјавио следеће: „Никад није рекао: 'Ја се борим за Велику Бугарску!'” То је, међутим, било време када су македонски медији такође помињали писмо Гоце Делчева Николи Малешевском, када се критички говорило о македонској историографији, тј. када се подсећало да је Исус Христ био и Јеврејин и хришћанин, да су први оснивачи САД били и Енглези и Американци итд. Међутим, то се завршило негде у време подношења бугарског вета и нико данас не може рећи када ће се вратити.

12. Шта је са перспективама историјског спора?

Поступци Христијана Мицкоског су дефинитивно брутални. Очигледно је да нису тражени људи са другачијим профилем. Тим је снажно уједињен око македонске „историјске истине”. Мислим да је само неискорењиви балкански мачизам спречио да се у Комисију укључи живописни представник историјског факултета у Скопљу и „велики пријатељ” Бугарске.

Чим је почело да се се расправља о променама унутар Комисије, први министар спољних послова независне Македоније проф. Денко Малески сугерисао је у посебном документу да би циљ нове Владе у Скопљу био да изабере „вишевековни, ако не и хиљадугодишњи македонски национални наратив, који нема икакве додирне тачке са историјом бугарског народа”. Претпоставио је да су, након губитка антике, „наши политичари заједно са историчарима на другој линији борбе” – средњем веку. Заиста, ако је за тадашњу македонску опозицију из ВМРО – ДПМНЕ и националистичко јавно мњење смена Дарка Стојанова требало да учини Комисију мање рањивом, сада укључивање Митка Панова иде у том правцу. Митко Панов се ослања на савремена достигнућа само да би сачувао суштински старојугословенске македонске тезе о „средњовековној македонској држави” и „македонском

средњем веку”. Сећам се да сам једном у шали питао македонског колегу: „Имаш ли идеју да вратиш Дарка Стојанова?” Његов одговор је био: „Кад Ви укључите Чавдара Маринова у рад ваше комисије”. Понекад два кратка реда могу уштедети много речи.

На крају, желео бих да кажем само неколико речи о најновијем скандалу. Идеја Захаријев–Мицкоски (и не само њихова, наравно) о Историјској комисији, чија је сврха да брани „националне интересе”, већ је реализована. Када је македонски премијер најавио намеру да уведе нове чланове, копредседавајући бугарског дела Комисије Ангел Димитров самоуверено је изјавио да нема потребе за промене у бугарском делу Комисије. Лично се у потпуности слажем са њим. Са оваквим саставом македонског дела више уопште није битно ко ће бити са бугарске стране.

Stefan Detchev*
New Bulgarian University
Sofia, Bulgaria

BULGARIAN-MACEDONIAN RELATIONS AND THE HISTORICAL DISPUTE (2017–2024)**

1. The History of a “Geographical Area” in Parentheses

My friend from the Macedonian town of Resen, Vasko Cvetkovski, in December 2020, drew attention to the completely different motivations of the two countries for concluding the Treaty of friendship, good-neighborliness and cooperation in 2017. The then Republic of Macedonia (formerly known as the Former Yugoslav Republic of Macedonia) wanted to join NATO and start negotiations for future membership in the European Union. Bulgaria, on the other hand, aimed to reveal to the Macedonian society the “historical truth” about its Bulgarian past and its “common history” with Bulgaria and the Bulgarians.

However, in the still unsigned draft of the treaty dated August 1, 2017, the Bulgarian historian and diplomat Naum Kaichev changed the wording about the “common history of the two countries and their peoples,” replacing it with the phrase “unified history,” which apparently required Macedonian historians to simply copy the accounts of their Bulgarian counterparts when recounting historical events spanning from the settlement of the Slavs in the Balkans until 1944. Other statements, as well as the October 2019 Framework Position of the Bulgarian government and the Declaration of the Bulgarian Parliament, only confirmed this later. N. Kaichev became a member of the Joint Historical Commission and its deputy co-chairman on the Bulgarian side. Apparently, the Macedonian side did not agree with this interpretation and quietly replaced the phrase “common history” with “shared history.”

The work of the Joint Commission had not yet started when its co-chairman on the Bulgarian side, Angel Dimitrov, declared that the revolutionary Gotse Delchev

---

* stdetchev@yahoo.com

** This work was written as a part of the project “My Hero Your Enemy: Historical Narratives in National Identity Building in the CEE and SEE Region”, supported by the Visegrad Fund via Visegrad+ grant no. 22330095.

(1872–1903) had fought for the freedom of the “geographical region of Macedonia.” His statement was offensive to Gotse and his colleagues from the Internal Macedonian Revolutionary Organization at the end of the 19th and the beginning of the 20th century (it is no coincidence that it is often called “fatherland,” and the very name “Macedonia” is quickly sacralized). Of course, this was the country that Bulgaria had recognized as early as 1992 under the name “Republic of Macedonia.”

2. The Bones of Gotse Delchev – Lost in Translation

If this was not part of a deliberate strategy, then mistakes were certainly made by the Macedonian side as well. The productive session of the Joint Historical Commission in February 2019 was followed by two others – in June and September 2019 – which only intensified the conflict between Sofia and Skopje. On the Bulgarian side, the February approach was interpreted (perhaps not without grounds) as collusion to find formulations for medieval figures such as Cyril and Methodius, Clement of Ohrid (Kliment Ohridski), Naum of Ohrid (Ohridski), and Samuel. The Bulgarian Foreign Minister, Ekaterina Zaharieva, portrayed this in the Bulgarian media as Skopje’s first recognition of the existence of a medieval Bulgarian state, and it was seen as part of a clever tactic on the part of the Macedonian side because the Bulgarian parliament was expected to ratify the entry of the Republic of North Macedonia into NATO in just two weeks, which it did. Moreover, the Macedonian side saw the change of the name of the May 24 holiday in Bulgaria as a reason for some withdrawal from these agreements. After many years, the “Day of Bulgarian Education and Culture and Slavic Writing” was renamed “Day of the Holy Brothers Cyril and Methodius, of the Bulgarian Alphabet, Education and Culture and Slavic Literature” on December 9, 2020. The June 2019 meeting in Skopje led to the announcement of a Macedonian proposal to commemorate the handover of Gotse Delchev’s earthly remains from Sofia to Skopje in October 1946. For the Bulgarians, this was a unilateral decision by the Bulgarian Communist Party (BCP) and its leader Georgi Dimitrov, the embodiment of the liquidation of the multi-party system and democracy in the country in 1946–1947 after his harsh and brutal showdown with even his former allies from the Patriotic Front and anti-fascists. Along with this, the proposal evoked quite a few Bulgarian ties to the forcible Macedonianization with a Yugoslav flavor in Pirin Macedonia in 1946–48. The meeting of September 12 and 13, 2019, which passed in fruitless conversations, was also the immediate occasion for the Bulgarian Framework position that appeared after about a month, which went beyond the 2017 Treaty of friendship, good-neighborliness and cooperation.

3. The Unprevented Frame Position

Regarding the Framework position, here we seem to reach the second Macedonian error or omission. The time from September 13, 2019 (the meeting of the Joint Historical Commission in Sofia) to the meeting of the political parties at the Bulgarian President's Council for national security on September 30 and then to the vote on the Framework position by the Bulgarian government on October 9 and the Parliament's Declaration in support of it on October 10, should not have been "ignored" by the Macedonian diplomacy. It seems that the emergence of the mentioned document should have been prevented by some gestures on the part of Skopje. Those would have hardly been humiliating compared to the 20 months-long Bulgarian veto in 2020–2022. Instead, the Macedonian position took shape around this time and certainly lasted until the end of 2021. At first glance, it seemed to be sustained and well-grounded. The Copenhagen criteria for EU membership from 1993 require democratic institutions, the rule of law, respect for human rights, minority rights, a functioning market economy, etc. They say nothing of history and narratives about the past. EU values support cultural diversity. Therefore, it is logical to say that "we Macedonians have the right to say who we are and what language we speak." Politicians should not interfere in the work of the Joint Historical Commission, but let it work in peace. Historians from both sides argued that other similar commissions had been working for decades and that this particular commission did not have the mandate to decide on historical figures like Gotse Delchev or to define historical identities. Finally, there were statements about how Gotse Delchev was a Macedonian state-creating myth and the truth about him was above the facts. This made the Bulgarian condition for the Commission to pass a decision on Delchev by October 2020 too difficult to implement.

4. Copenhagen Criteria or Right of Veto?

In fact, the Macedonian rationale for the bilateral negotiations, constructed in this way and convincing at first glance, would have been valuable if Bulgaria had not retained its veto powers, which is legitimate according to EU rules. Additionally, Macedonian politicians must have believed that external pressure could force Bulgaria to agree to a compromise. However, as it turned out, this was not the case at all. One day, not only was there a veto from Sofia (described as disapproval and blocking of the negotiation framework of the Republic of North Macedonia), but it continued for about 20 months, and in addition to being imposed once, it was also extended twice – in June and December 2021. This led to the fall from power of Zoran Zaev, Prime Minister of the Republic of North Macedonia, which Bulgaria

seemed to have expected for a long time. Furthermore, in Article №7, the Prespa Treaty still uses terms such as “history,” “civilization,” “culture,” and “heritage.”

Part of this Macedonian strategy was the continued yet fruitless work of the Historical Commission, accompanied by the termination of its activity due to the snap parliamentary elections in 2020. Predicting the danger of a new “Greek scenario,” the first Macedonian Foreign Minister, Denko Maleski, made statements acceptable to the Bulgarian side to the open-minded Bulgarian journalist Georgi Koritarov, which could unlock the accession processes. This was followed by the distancing of President Stevo Pendarovski from Maleski, who later also lost his position as a presidential adviser.

5. Veto Without History

On September 9, 2020, the Bulgarian Minister of Defense and leader of the Bulgarian IMRO-BNM, Krassimir Karakachanov, announced the looming veto if there was no progress in the work of the Joint Historical Commission. Despite this, Skopje continued to pursue its tactics. Prime Minister Zoran Zaev even said that the Commission had decided on “three eras” and that “all of Europe has a common history,” and the Minister of European Affairs, Nikola Dimitrov, reiterated that language and identity were non-negotiable. At this point, Karakachanov began with insulting remarks, describing the Macedonian flag as a “rotary fan.” He offered to send a military engineer battalion (one should not forget that he was speaking as the Minister of Defense at the time) to destroy some monuments from the antiquization period (construction of monuments to historical figures from ancient Macedonia). He declared that the Macedonian alphabet was the work of “learned-unlearned” ignoramuses. Foreign Minister Ek. Zaharieva spoke ironically about the process of “inventing” the Macedonian alphabet. These peculiar stances of the Framework position, with its view that there was only one Bulgarian history up to 1944 (contrary to the Treaty) and its mocking attitude towards the Macedonian language further aggravated the situation and made Macedonian political actors and the general public apprehensive about statements like those of D. Maleski.

Then, the Bulgarian side decided to ensure a veto and prepare the public for this move through the media. From that moment on, with one interruption of 3-4 days in early 2022, only veto supporters appeared in three morning blocks of the whole Bulgarian television. The members of the Joint Historical Commission, Angel Dimitrov, Naum Kaichev, Ivan Ilchev, and Kiril Topalov, toured different TV stations as talking heads, tirelessly discussing this topic. Bulgarian historians spoke as if they were politicians. The Bulgarian Foreign Ministry had so heavily prepped TV stations to spread the previously decided message that one of them

even distorted the meaning of an open letter of Bulgarian and Macedonian intellectuals, presenting it as a letter of support for the coming veto. Finally, the veto, triggered by the lack of an answer to the Gotse Delchev issue, was announced for completely different reasons, or at least Ek. Zaharieva claimed so in the General Affairs Council on November 17, 2020. She said that Bulgaria rejected the negotiation framework of the Republic of North Macedonia and demanded the following on behalf of her country: to use the phrase “official language of North Macedonia” in the negotiation framework; to have a roadmap for implementing the 2017 treaty; for the Macedonian side to make a statement that the name of the country does not mean territorial claims to Bulgaria and minority claims. In the following weeks, these requests were joined by new ones, again unrelated to the previous year’s debate on historical issues. Bulgarian officials emphasized that there were various obstacles for Bulgarian businesses in the Republic of North Macedonia, a lack of progress in implementing the Corridor No. 8 project, ongoing hate speech against Bulgarians in Macedonian media, and so on. Around this time, a statement appeared that there were over 100,000 Bulgarians in the Republic of Macedonia, whom Bulgaria could not abandon.

Even though Bulgaria did not put forward historical arguments, the Macedonian Prime Minister Z. Zaev understood this was the crux of the matter. He spoke categorically about some kind of roadmap, a “common history,” even going as far as the “administration” of Macedonia by Bulgaria during the Second World War as Hitler’s ally and not shying away from the remark that “Yugoslavia divided us.” Zaev even mentioned the presence of Bulgarians in Macedonia and their rights; Bulgarians had never featured in his Ilinden greetings in previous years or in his other official speeches that listed the peoples and ethnic groups of the country. Like D. Maleski’s statements, against a background of noise and hostility in Macedonian society (three historians from the Macedonian part of the Joint Commission, who were there in the following months and years, even scolded Zaev that evening),¹ such gestures continued to be insufficient for Sofia.

At the end of 2020, when Oliver Várhelyi, Commissioner for Neighbourhood and Enlargement of the European Union, set conditions related to historical disputes between Sofia and Skopje in the framework with the formulation against “falsifying history” (which could today sound like the “early French Proposal”), the Czech Republic and Slovakia stated that the imposition of conditions related to historical disputes was detrimental to the EU enlargement process. “The proposed text – their position said – contains elements, including the idea of falsifying history, which we believe would be detrimental to the enlargement process and could lead to further complications.” “We will not allow the Union – continued

---

¹ One of them was Alexander Litoviski, who returned again in September 2024 as a result of personnel changes announced by Hristian Mickoski’s government.

the mentioned position – to be the arbiter of our shared history, of how we identify ourselves or of the language we use. These matters belong to the affected parties, and we are here to support them with the experience of our own recovery processes.” The Bulgarian Foreign Ministry issued a public statement It said the EU Council’s conclusions had been “unexpectedly” blocked by “two member states” that had previously supported them. According to the statement, at the insistence of Bulgaria, the conclusions added “a sentence about the importance of the treaties of the Republic of North Macedonia with Bulgaria and Greece, and that their implementation will put an end to all claims based on misinterpretation of history.” As we will see, in about a year and a half, Oliver Várhelyi’s insistence on the historical dispute between the two countries would make its way into the so-called “French Proposal” through the protocols and the 2017 treaty with Bulgaria.

6. Inundating the Copenhagen Criteria with History

Bulgaria devoted the following months to finding ways for the Framework position to somehow inundate the implementation of the Copenhagen criteria. This is how the 5 plus 1 package was born. It talks about how our southwestern neighbor must ensure that its long and short name is not a territorial claim to Bulgaria, that Skopje renounces its demands to have the Macedonian minority in Bulgaria recognized, the implementation of the results of the work of the Historical Commission in practice (textbooks, museums etc.), the rehabilitation of the victims of the Tito communist regime after the Second World War and the opening of the archives from this period, and stopping hate speech against Bulgaria and Bulgarians in the Macedonian media. To these demands, one of Radev’s advisers added the inclusion of Bulgarians in the Macedonian constitution. The request was not part of any document (bilateral treaty from 2017, Framework position, Declaration of the Bulgarian parliament) nor was it part of any consensus among Bulgarian political parties or public opinion. Instead, it became “main”, “leading” and “key”. Similar instructions were given to all media outlets in the country. At a conference dedicated to Gotse Delchev in the NDK (National Palace of Culture - Congress Centre Sofia) on May 4 this year, Radev even renamed the whole package, –dubbing it 1 plus 5. However, the language issue was abandoned for the first time, as well as the suggestions of the Framework position, which went beyond the treaty from 2017, which had only spoken of one Bulgarian history until 1944. Much of this is now contained in the European Union’s proposal, which has become known as the “French” and which helped to lift the veto from the Bulgarian parliament. The proposal also included the documents known as Protocols, which concerned the work of the Joint Historical Commission. It is interesting that the proposal was approved by all 27 member states in the European Union, including the Czech

Republic and Slovakia, which had objected to the imposition of conditions related to historical disputes in late 2020. Because of these developments two years ago, the Macedonian public opinion saw the European framework known as the “French Proposal” as the “Bulgarian dictate.” However, the Prespa Agreement and the treaty with Bulgaria were justified by the argument that good neighborly relations are part of the Copenhagen criteria, as well.

7. And Now What?

In the months leading up to the French Proposal, hysteria spread within the Bulgarian media. The prime minister was constantly accused of “national treason.” It was also the turn of the Bulgarian historians from the Commission not just to speak like politicians but also to argue with Prime Minister Kiril Petkov and even attempt to overthrow the cabinet. Complaints about “hate speech” from Bulgaria’s southwestern neighbor poured in constantly. At that time, one of the members of the Bulgarian Joint Commission, Ivan Ilchev, explained to the Bulgarian public that “we have no carrot for the donkey.” The “donkey” was, of course, the country with which we are negotiating and have signed a treaty of friendship. At that time, the Bulgarian public space and media were full of phrases such as “sample”, “North Macedonians,” “North Macedonian language,” “Macedonia is Bulgaria,” “Macedonia is Bulgarian,” “when you bathe a Macedonian, he becomes a pure Bulgarian,” “Comintern work,” “Bulgarian language on a Serbian typewriter”, “Tito invented you,” and “Macedonian history begins in 1944.”

The new European Union proposal during the French presidency could lay the ground for a new beginning. Whether the check is full or blank (the scrupulous opinion of the Bulgarian president Rumen Radev) will depend on the efforts of both sides. However, one thing is clear. A bilateral process is inevitable in the coming years. And it will be connected with a complete redefinition of the Macedonian identity, as well as the Bulgarian ideas about history and relations with its southwestern neighbor. The latest developments in the Republic of North Macedonia and the new government with its platform are rather an obstacle to this two-way process.

8. The Latest Developments

As I previously mentioned, the Macedonian public perceived the French Proposal as another dictate from Europe. Spurred by these sentiments, the opposition VMRO-DPMNE conducted a populist campaign aimed at revising the Prespa Agreement with Greece, the treaty with Bulgaria, and renegotiating the negotiation

framework with the European Union. This brought them a landslide victory in the last parliamentary elections.

The new government led by Hristijan Mickoski has adopted a policy that flirts with Belgrade and Budapest and has increasingly sharpened its tone in talks with Bulgaria. Macedonian Deputy Prime Minister and Minister of Transport Alexander Nikoloski, among various insults, also denied the existence of any “common history” of the two countries, as outlined in the Treaty of Friendship of August 1, 2017. The reason for the statement was the failure to display a Macedonian flag at the presidency during the private visit of Macedonian President Gordana Siljanovska-Davkova to Sofia to attend a performance of “Nabucco” by the National Opera and Ballet from Skopje.

At the end of August 2024, the Macedonian Prime Minister announced changes among the Macedonian members of the Historical Commission, citing their failure to protect national interests. Within days, as many as six of the seven members of the Macedonian side were replaced. Two former members returned to the Commission – Vancho Georgiev and Alexander Litovski, who had participated in the Commission’s early work. The former was named the new Macedonian co-chairman of the body.

The dismissed members of the Commission, including the former co-chairman, Dragi Georgiev, and his colleague Petar Todorov, who were central to the Macedonian team, responded to the Prime Minister’s accusations in an open letter to the media. They described his statement about their work as unsubstantiated and off. They also criticized the statement of the Minister of Foreign Affairs, Timcho Mutsunski, who had said that the Commission was a political body whose purpose was to protect the country’s strategic foreign policy interests.

The Prime Minister immediately responded to the statement. He stated that he would conduct a revision to see “how the money was spent and what were the remunerations of those who had sold the Macedonian interests.” Therefore, the postponement of the Commission’s work is only further evidence of its obvious partisanship on behalf of the new regime in Skopje.

On September 18, the Macedonian capital announced the postponement of the Joint Multidisciplinary Expert Commission on Historical and Educational Matters meeting between the Republic of Bulgaria and the Republic of North Macedonia scheduled for September 19 and 20 in Skopje, “due to personnel changes.” However, in the current debates in Bulgaria and North Macedonia, it is evident that a number of things related to the Commission’s previous work and its relations with the authorities and societies in both countries have escaped many observers and the wider public.

9. Who Was the First to See the Commission as a Body Fighting for “National Interests”?

The Macedonian Prime Minister and Minister of Foreign Affairs were not the first politicians to view the historians in the Commission as primarily tasked with protecting “national interests.” Back in 2018, the first statement to that effect was made by the Bulgarian Foreign Minister Ekaterina Zaharieva. When Bulgaria announced its members of the future Joint Historical Commission, she stated that the chosen individuals had “for many years” defended “Bulgarian national interests.” I do not exclude that this was also her personal interpretation of the fact that the Commission was composed predominantly of diplomats, and the goal of a diplomat is, of course, to protect “national interests,” at least as defined by the government (in the case of the Borisov-Karakachanov administration) that had charged him with the relevant task. I suspect that this was a personal blunder of hers, because even after the most fruitful meeting of the Commission – that of February 2019, when the formulations for joint celebrations on both sides of Cyril and Methodius, Clement of Ohrid (Kliment Ohridski), Naum of Ohrid (Ohridski), and Tsar Samuel were confirmed – Ekaterina Zaharieva again came out with a ridiculous and meaningless message to the media in Bulgaria, saying: “For the first time in 80 years, historians from North Macedonia say that there was a medieval Bulgarian state.”

10. Are These the First Changes in the Macedonian Line-up and What Have They Told Us So Far?

Apart from the fact that the statements of the Macedonian Prime Minister and the Foreign Minister were hardly the first claims by politicians and statesmen to conflate the professional, scientific, and academic work of the Commission with the “protection of national interests,” the sweeping personnel changes in the Macedonian part of the Commission were not the first since it came into existence.

In October 2020, the promising young medieval historian Darko Stoyanov left the Macedonian part of the Commission and was replaced by political scientist Ognen Vangelov. This was a sure sign that after the Framework position of the Bulgarian government, the Declaration of the Bulgarian Parliament from October 2019, and especially the Explanatory Memorandum from September 2020, the Macedonian part of the Commission sharpened its tone, despite the already looming veto. Darko Stoyanov’s departure made little sense, especially because topics related to medieval history were being debated. His alleged commitments abroad also sounded unconvincing. Other members of the Macedonian part of the Commission also travel regularly and have few logistic problems. Rather, the

explanation should be sought in the desire to defend as staunchly as possible some “Macedonian Middle Ages” in the dispute with Bulgaria and open the door for a frivolous interpretation of historical facts. This was evident from the positions advocated by Ognen Vangelov until then. It is no coincidence that his reference in the Macedonian media to my fair criticisms of the weaknesses of Bulgarian historical scholarship was not accompanied by an attempt to assess critically the Macedonian scholarly production. This is a lasting characteristic that is well traced in the latest book by Bulgarian historian Rumen Daskalov. Of course, the current regime in Skopje, throughout their oppositional activities, together with the Bulgarian nationalists and individual representatives of the historical academic community in Skopje, hampered the Macedonian side of the Commission, especially experts such as Dragi Georgiev, Petar Todorov, and Darko Stoyanov, from revealing their potential.

The second Macedonian change was the non-renewal – if I am not mistaken, at the beginning of 2021 – of Alexander Litovski’s contract. The third Macedonian change was connected with the resignation of Vancho Georgiev on October 22, 2021 (right between the two rounds of the local elections in Macedonia), who said he had resigned due to the Macedonian Foreign Ministry’s political pressure on the Commission by. From the very beginning, the latter two were considered the most problematic members of the Macedonian side, and this was a prerequisite for closer cooperation.

11. What Did the Bulgarian Personnel Changes in the Commission Show?

On the Bulgarian side, however, all the changes over the years reflected a precisely defined hardening trend. On November 25, 2020, right in the middle of the veto, Konstantin Golev came out with a text directed against “liberal humanities” and “liberal scholars” in Bulgaria. In his text, the author attacked those he characterized as victims of the “Stockholm syndrome” and those who he believed failed to understand that science must, first and foremost, be a national science – Alexander Kiossev, Alexander Vezenkov, Daniel Smilov, Ivaylo Dichev, Tchavdar Marinov, Dimitar Bechev, Dimitar Atanasov, myself, as well as all those who had dared sign the various documents that diverge from the official historiography in Bulgaria. This patriotic zeal and praise for official and mainstream historical knowledge could not fail to be rewarded where due. The Historical Commission on the Bulgarian side invented the position of “technical secretary” and, in the spring of 2023, Golev was co-opted into it, for now, figuratively speaking, “to warm up on the touchline.” The news was not reported in the media.

In September 2023, Momchil Metodiev was replaced by Georgi Georgiev. Similarly to the introduction of the position of technical secretary, this personnel change did not make it into the media. However, the change was significant. A member who had contributed a lot to the debates surrounding the state of Samuel and the medieval Archbishopric of Ohrid and a highly competent scholar of church history left the Commission. Rumors citing his administrative commitments at the New Bulgarian University sounded unconvincing, as there are at least two directors among the other members of the Commission. The new appointment visibly demonstrated the movement of the Commission away from diplomats and “enlightened nationalists” defending “national interests” to scholars of the type assembled at the “Macedonian Scientific Institute” in Sofia. In this regard, the conference dedicated to the anniversary of Gotse Delchev a few months ago at the National Palace of Culture was particularly telling, portraying Delchev not simply as a Bulgarian but as a fervent champion of Great Bulgaria. To emphasize here that this was definitely a negative trend, I will recall that in 2019, even Kr. Karakachanov told the Macedonian Channel 5 the following about Delchev: “He never said: ‘I am fighting for Great Bulgaria!’” But this was a time when Macedonian media also mentioned the letter from Gotse Delchev to Nikola Maleshevski; there was critical talk about Macedonian historiography; it was recalled that Jesus Christ was both a Jew and a Christian and that the founding fathers of the USA were both English and American, etc. However, somewhere around the time of the veto, that trend fizzled out, and no one can say when it will return.

12. What about the Perspectives of Historical Dispute?

Hristijan Mickoski’s actions are definitely brutal. Apparently, no effort was made to find people with a different profile. The team is strongly united around the Macedonian “historical truth.” I think that only the ineradicable Balkan machismo prevented the appointment of a feisty representative of the historical college in Skopje and a “great friend” of Bulgaria to the Commission.

As soon as the changes within the Commission were discussed, in a special text, the first foreign minister of independent Macedonia, Prof. Denko Maleski, suggested that the new government in Skopje should choose a “centuries-old, if not millennia-old Macedonian national narrative, with no points of contact with the history of the Bulgarian people.” He assumed that, having lost their claims to antiquity, “our politicians together with historians are on the second battle line” – the Middle Ages. Indeed, if the removal of Darko Stoyanov was supposed to make the Commission less vulnerable to the then Macedonian opposition from DPMNE and the nationalist public opinion, the inclusion of Mitko Panov points in this direction. M. Panov relies on modern achievements only to preserve in

their essence the old Yugoslav Macedonian claims about the “medieval Macedonian state” and “Macedonian Middle Ages.” I remember once jokingly asking a Macedonian colleague: “Are you considering bringing back Darko Stoyanov?” He replied: “When you appoint Chavdar Marinov to your Commission.” Sometimes two short lines can save a lot of words.

Finally, allow me a few words about the latest scandal. Zaharieva-Mitskoski’s idea (and not only theirs, of course) of a historical Commission that defends “national interests” has already materialized. When the Macedonian Prime Minister announced his intention to appoint new members, the co-chairman on the Bulgarian side, Angel Dimitrov, confidently stated that there was no need for personnel changes in the Bulgarian part of the Commission. Personally, I completely agree with him. With this composition of the Macedonian part, it no longer matters at all who the Bulgarian members will be.